

บทที่ 4

สรุป

สิ่งที่ได้ทำมาแล้วในงานวิจัยนี้คือ ทำความเข้าใจทัศนะของฟายอาเบนด์เกี่ยวกับฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคม โดยการศึกษาทัศนะทางญาณวิทยาและทัศนะทางสังคมของฟายอาเบนด์ที่รับมาจากมิลล์ใน *On Liberty* จะช่วยให้เราเกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น จากการศึกษาพบว่า ฟายอาเบนด์สังเกตเห็นว่า สังคมตะวันตกทุกวันนี้ยกย่องให้วิทยาศาสตร์มีฐานะเหนือกว่าคตินิยมอื่นโดยมิได้มีการตรวจสอบแต่ประการใดเลย ทั้ง ๆ ที่เราเห็นผลเสียที่เกิดมาจากวิทยาศาสตร์มากมาย ไม่ว่าจะเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยตรงกับมนุษย์เองหรือเกิดกับสิ่งแวดล้อม สังคมมองคนที่เชื่ออย่างอื่นที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ดูเป็นคนไร้สาระและแปลก ชาวตะวันตกส่วนใหญ่เห็นผู้ที่ยึดถือคตินิยมอื่นด้อยค่ากว่า ดังนั้น จุดมุ่งหมายของเขาก็คือต้องการชี้ให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์ก็ได้ดีได้เด่นไปกว่าคตินิยมอื่น เช่น ความเชื่อพื้นเมืองของชนเผ่าต่าง ๆ ที่ตั้งรกรากอยู่ทางตะวันตกเองและแถบพื้นที่อื่น ๆ การแพทย์ของจีนที่ได้รับการสืบทอดมาแต่บรรพกาล เป็นต้น

แม้ฟายอาเบนด์จะโต้แย้งฐานะของวิทยาศาสตร์อย่างจริงจังก็ตาม แต่เขาก็ไม่ได้ต้องการให้สังคมแทนที่วิทยาศาสตร์ด้วยคตินิยมอื่น ๆ และสังคมก็มีอาจปราศจากวิทยาศาสตร์ได้ ผู้เขียนเห็นว่า ลีค ๆ แล้วฟายอาเบนด์ก็ไม่ได้เชื่ออย่างฝังใจว่า วิทยาศาสตร์จะเลวร้ายเสียทีเดียว หากแต่ความเป็นใหญ่ของวิทยาศาสตร์ในสังคมตะวันตกได้บดบังคุณค่าของคตินิยมอื่น ๆ ไป เป็นเรื่องไม่สมควรอย่างยิ่งที่สังคมจะยอมให้คตินิยมที่ได้รับการสั่งสมมาช้านานกลับถูกข่มโดยวิทยาศาสตร์ที่เฟื่องฟูภายหลัง จากเกิดการปฏิวัติวิทยาศาสตร์เท่านั้นเอง และจากการศึกษาญาณวิทยาของฟายอาเบนด์ทำให้ผู้เขียนแน่ใจได้ว่า เขาไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมชนิดที่เปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ หากแต่เขาเห็นว่าสังคมกำลังป่วยไข้ทางญาณวิทยา ดังนั้นเขาจึงเสนอข้อถกเถียงของเขาเพื่อเป็นยารักษาโรคนี้

นอกจากนี้ ผู้เขียนเห็นว่า การยอมรับทัศนะของมิลล์มีส่วนสำคัญมากในทำความเข้าใจสังคมเสรีของฟายอาเบนด์ กล่าวคือ ในทัศนะของมิลล์ บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะทำอะไรก็ได้ตราบเท่าที่การกระทำนั้นไม่ก่ออันตรายแก่ผู้อื่น แต่เมื่อใดก็ตามที่การกระทำของเขาขัดขวางเสรีภาพหรือก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่น รัฐหรือสังคมสามารถเข้ามาจัดการกับปัจเจกบุคคลได้ รัฐอาจจะลงโทษโดยอาศัยกฎหมายหรือสังคมอาจประณามการกระทำของคน ๆ นั้น ในทำนองเดียวกัน ฟายอาเบนด์ได้เรียกร้อง

สิทธิให้แก่คตินิยมต่าง ๆ บนข้อถกเถียงของมิลล์ และผู้เขียนก็เห็นว่า ฟายอาเบนต์ได้รับทัศนะของมิลล์ทั้งหมด ใน *On Liberty* เราจึงเข้าใจได้ว่า สังคมเสรีของฟายอาเบนต์ก็ต้องยอมให้มีคตินิยมอะไรก็ได้ที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่คตินิยมอื่น และเป็นไปได้ที่จะมีคตินิยมที่เป็นอันตรายต่อตัวเองแต่ไม่เป็นอันตรายแก่คตินิยมอื่น เช่น เป็นไปได้ที่จะมีคนกลุ่มหนึ่งที่มีประเพณีฆ่าตัวตายแล้วไม่บาป เพราะเชื่อว่าคนที่ตายเมื่อถึงอายุขัยจะไม่ได้ขึ้นสวรรค์ ผู้เขียนเห็นว่า ในสังคมเสรีต้องยอมให้มีคตินิยมแบบนี้อยู่ และนี่อาจเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้สังคมนี้ไม่น่าพึงพอใจ แม้คตินิยมนั้นจะไม่ทำอันตรายแก่เราก็ตาม แต่วามันมีผลทางจิตวิทยา ประเด็นคือ เวลาที่ฟายอาเบนต์กล่าวถึงคตินิยมต่าง ๆ เขามักจะกล่าวถึงในลักษณะของการสั่งสมความรู้หรือที่เรียกว่า ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ นั้นหมายความว่า คตินิยมเหล่านั้นได้รับการพิสูจน์โดยกาลเวลาแล้วว่าควรค่าแก่การดำรงอยู่อย่างไร และแม้แต่วิทยาศาสตร์เองก็ต้องยอมรับ จึงเป็นไปได้ที่การที่ฟายอาเบนต์ยอมให้มีคตินิยมที่แปลก ๆ และอันตรายก็เพราะเชื่อว่ากาลเวลาและการมีส่วนร่วมจะเป็นวิธีพิสูจน์ว่าคตินิยมเหล่านั้นจะยอมรับได้มากน้อยเพียงใด

ในกรณีของสังคมไทย แม้จะมีคตินิยมต่าง ๆ มากมายและอาจดูคล้ายสังคมเสรี แต่เมื่อพิจารณากระแสของสังคมโดยรวม หลายคนยอมรับว่า วิทยาศาสตร์ในสังคมไทยไม่ได้มีฐานะเหนือกว่าคตินิยมอื่น และดูเหมือนว่า คตินิยมที่เป็นใหญ่ของสังคมไทยคือ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดูได้จากการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของคนไทยโดยรวม มีรายงานเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจที่มีต่อการทำบุญของคนไทยว่า คนไทยส่วนใหญ่จะยังคงทำบุญเหมือนเดิม และบางรายอาจทำบุญและเข้าวัดมากขึ้น โดยพวกเขาเหล่านั้นให้เหตุผลว่า ต้องการหาที่พึ่งทางใจและหวังว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือคุณพระคุณเจ้าจะดลบันดาลให้เขามีชีวิตที่ดีขึ้น หรือได้งานทำเร็วขึ้น หรือบางรายก็ไปขอเลขเด็ดจากท่านเพื่อหวังที่จะรวยทางลัด ความดังกล่าวผู้เขียนไม่ได้ต่อต้านไม่ให้คนไทยเข้าวัด หากแต่หลายคนเข้าวัดไม่ใช่เพื่อต้องการความสว่างทางปัญญา ดังนั้น สังคมไทยจะได้ประโยชน์จากทัศนะของฟายอาเบนต์มาก หากมีการประยุกต์ทัศนะของเขา โดยให้สังคมไทยได้ตรวจสอบคตินิยมที่ครอบงำสังคมไทยอยู่ทุกวันนี้ เช่นเดียวกับที่ฟายอาเบนต์ได้พยายามตรวจสอบฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคมตะวันตก เราอาจจะเปลี่ยนจาก “ฐานะของวิทยาศาสตร์ในสังคมเสรี” เป็น “ฐานะของความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย” และนี่คือข้อคิดที่ได้จากทัศนะของฟายอาเบนต์